

nak kimutatása, mennyire nem felel meg Herbart itt-ott ejtett szavainak és gondolatainak. Azt hiszem, hogy a mint nem árthat a tervnek, ha ugyan megegyezik a Herbart-féle paedagogia igaz alapjaival, melyek némelyike mai nap a köztudat birtoka, úgy hiszem még kevésbbé árthat, ha okszerűleg tán eltér azoktól. A mi továbbá a tanterv tárgyi bírálatát illeti, arra már elmondottam mások támadása ellenében véleményemet. Lubrich úr felfrisíti csak ezek emlékét, sajátjából alig adva hozzá. De még az esetben is, ha maga feje után bírálná, vele nem vitatkozhatnám. Nem azért, mert erkölcsi tekintetben is szó férhetne hozzá, hanem főleg, mert nem tartom tudományos vitára méltónak. Minden igaz tudományos érdekléssel folytatott vitatkozásnak el kell ismerni bizonyos közös alapot, melyből kiindul. Ott azonban, a hol a tudomány első elemeiben ingadozást, nem, határozott tudatlanságot tapasztalunk, ott haszontalan időtöltés volna a szóba állás. És ilyen eset Lubrich úr támadása s általában irodalmi munkássága. Azért, habeat sibi! Remélem mindörökre.

Ám tőled, nyájas olvasóm, a ki e hosszú tanuság-tételen át mindvégig elkisértél, legyen szabad végeztével még egyet kérdezniem. Nem tartod-e megdöbbenő jelenségnek tudományos irodalmunkban, hogy a mint ország-világ tudja, az oly tevékenység, minőnek kénytelen tanúja vagy, nem, ritkaság? És vajjon nem kötelesség-e, midőn az ily működés e hazában koszorút is arat, érdemet is szerez, — midőn legtöbb esetben nem áttall oly álarcban megjelenni, mintha erkölcs és igazság, hit és vallásosságnak volna képviselője, pedig csak rút önzés, s nemtelen bosszúság szól belőle, — vajjon nem multhatatlan, sürgős dolog-e, szabad szóval, fennhangon pellengérré küldeni egyikét vagy másikat e lélekrontó mestereknek? Ha igenlő válaszod, — bizvást teszem le tőled; tudom, nem hiába irtam e kelletlen, érdektelen sorokat.

Dr. Kármán M.

A mythologia tanításáról.

— Két közlemény. —

I.

Azt most már senki nem tagadja, még a régi tanrendszer leghevesebb szószólói és a tanügyi gyökeres reformok legegésőbb ellenségei sem tagadják többé, hogy mind az elemi, mind a közép-tanodai oktatásban, azon rendszer vagy inkább rendszertelenség szerint, a mint az a legközelebb multig végbe ment és részben egészen a mai napig megy végbe, nem csekély helyet foglalnak

el oly dolgok, a melyek úgy tanítva, a mint tanítottak és a mint részben még máig is tanítják, az ifjuságnak nem képzésére, hanem haszontalan kínzására szolgálnak, nem művelésére, hanem eltompítására, hogy ne mondjam, elbutítására vezetnek. Egy elavult pszichologiai rendszerre épített neveléstudományi elmélet a gyermek lelkét szétforgácsolta apró-cseprő erőkre, melyekből az összetákolva legyen. és a tanítónak azt tette feladatává, hogy a tanítási módszer segítségével ezen erők közül a legpraktikusabbakra hasson és azoknak fejlesztésére fordítsa gondját és buzgalmát. Mennyi tanító és tanuló véres verejtékébe került például ez az emlékező ereje a léleknek. — a tanítónak, hogy fejleszse, a tanulónak, hogy engedje kifejteni? és hány ártatlan gyermek fájdalomsohaja fűződik a versus memoriales lóhalálába való beszajkózásához, az ambitiosus eminens-gyerek ezen főbüszkeségéhez, a gymnasiumi két alsó osztály nagy eseményéhez?

Hogy milyen erejét a léleknek akarták paedagogus ősünk kifejlesztetni a mythológiának oly módon oktatásával, a mint az tényleg tanítatik, arról hallgat a gymnasiumi paedagogia hagyománya. Annyi tény, hogy ez a mythologia oly tekintélylyé vergődött fel, hogy nem régen mult időben a felületes félműveltség nem ritkán az ember műveltségét a szerint ítélte meg, hogy tudja-e stílusában a maguk helyén (vagy akár másutt is) alkalmazni a mythologikus képleteket; és hány emberre sütötték rá a műveltség bélyegét csupán csak azért, hogy beszéd közben minden zsebéből egy-egy görög isten vagy istennő potyogott ki és hogy csak úgy szórta pazarán és bőkezűen azt, a mit az Olümposz statistikájából még el nem felejtett. Mai nap az ilyen embert izetlen pedánsnak nézi a művelt ember, és udvarias toleranciával legfeljebb valami felső leánytanodából kikerült „Backfisch“- (bocsánat, nyelvünk még nem teremtett ezen fogalomra alkalmas szót) -tól türi ezen mythologiai tudakosságot. Tény az is, hogy a traditionális mythologiai oktatás a gymnasiumban nem irányult az emlékező erő kifejtésére, mert a tapasztalatból tudjuk, hogy míg egy olyan versus memorialist az ember, sajnos, még érett korában sem veheti ki fejéből, ha tanuló korában jól beszajkózta volt valami fényes referálás vagy egyéb iskolai esemény alkalmára, addig a mythologia a legelső, a mi az ifju fejéből elpárolog, ha sarúitól az iskola porát lerázza.

Mindenki beszél, és joggal, a klasszika mythologia felülmulhatlan, utólérhetlen szépségéről és azon hatásról, melyet ezen mythologia tudatos elsajátítása s átérzése a szépérzet és az izlés fejlesztésére gyakorol, — a mint kutfeje volt hajdan a görög népénél azon halhatatlan alkotásoknak, melyekhez mai napig fűzik a

szépet keresők aesthetikai eszményeiket. Maradjunk meg ezuttal a mythológiának jelenkori fontosságának csupán csak ezen szempontból való felfogásánál, mert e cikkünk folyamában alkalmunk lesz a mythologiai oktatást még egy újabban felmerült szempontból megbeszélni. Ha tehát a mythologiai ismeretek csupán aesthetikai oldalát vesszük szemügyre, és annak mértékén mérjük a mythologia gymnasiumi tárgyalását, észre vesszük-e, hogy ezen tananyag az ifjúságra az említett irányban valami hatással és befolyással van? Lehet-e azzal? Nem hiszem, hogy azok közt, kik elfogulatlanul nézik a dolgot, akár csak egy ember is akadna, ki e kérdésre igenlőleg felelhetne. A mi aesthetikai izlésünk van, annak a legkisebb porcikáját sem köthetjük össze azzal, a mit az iskolában a mythológiából tanultunk, mert azzal nem fejleszthettük szépérzetünket és izlésünket, sőt ha egy ideig skepticismus szállta meg ifju lelkeinket az iránt, hogy mért bámultatják velünk a görög isteni alkotásokat, akkor ezen kétkedésünk annak rovására irandó, a mit a mythológiából tanultunk és azon módra, hogy miként tanultuk azt. A görögök és rómaiak története volt a tanrenden, és mielőtt azokhoz fogtunk volna, elmondott előttünk a tanár egy pár órán keresztül körmönfont genealógiai rendszereket, — melyik isten kinek volt az öreg apja, sógora, komája vagy tudom is én kicsodája? hány kedvese volt Zeusznak és hány imádója Junónak, melyik isten minek az istene stb. és ha jól bevágtuk ezeket a rendszereket, akkor elmondották rólunk, hogy tudjuk a mythológiát. Arról szó sincsen, hogy — és ez a legkevesebb, a mit a régi systemán belül az ember megkívánhatna és elvárhatna, — hogy ezen ugynevezett mythologia csak némi összefüggésben is tárgyaltassék Homérosz olvasmányával. Már hogy is lehetne erről szó? Homérosz olvasmánya a görög órába tartozik, és arra való, hogy kikeressük belőle egy-egy leckére a „szókat“, a miket Xenophonból vagy a grammatikai példákából még nem tudunk, hogy a görög szellem ezen legbámulatósabb termékén mutassuk ki, hogy tudjuk, melyik rendhagyó ige melyik osztályába tartozik ama nyolc osztályból álló gymnasiumának a rendhagyó görög igéknek, melylyel egy drága nyári félévén keresztül elméletileg és rendszeresen foglalkoztunk; mondom, Homérosz a görög órába tartozik, a mythologia pedig a történelmibe. Már pedig mi köze a görög nyelv tanárának ahhoz, a miből a históriai tanárnak kell felelni, ha kihija a deákat? Hisz már a szentírás is azt mondja, hogy „soh se tudja a te jobb kezed, hogy mit téssen a te bal kezed!“ Másrészt pedig magát a Homérosz-t előadó görög nyelvtanárt csak zavarba hoznók, ha reflectáltatnók őt a mythológiából tanultakra. Nem azért, mert ez nem tartozik az ő szakmájába, hanem azért, mert az, a mit a mythológiából tanultunk, az a hesiodicus rendszeren és

legnagyobbrészt még későbbi mythologok által finoman összeállított „istenészeti“ rendszereken alapszik; Homéroszban a mythosi öntudat egészen más foka fejeződik ki, és a homéroszi mythologia nem is az, a melyet a történelem tanára unalmas és lélekölő genealogiák formájában talált fel. Maga Hesiodosz pedig nem tartozik az iskolai klasszikusok közé, sem Apollodoros, sem pedig a későbbi mythographok. Ha már most még a homéroszi olvasmánynyal sincs összekapcsolva a mythologiai oktatás, hová lesz az az aesthetikai célja a mythologiai tanulmánynak, melyet hangsúlyoznak? hiszen csupán csak a klasszikai költészetből szedett olvasmány az egyedüli része a gymnasiumi tananyagnak, melyre a mythologiai oktatás aesthetikai tendenciája irányulhatna, — az antik szobrászat megismerése nem tartozván még a gymnasium teendői közé.

Ime tehát e téren is mindenki beláthatja káros voltát ama szagatottságnak és összefüggetlenségnek, mely a középtanodai oktatásnak sikerét és életrevalóságát oly nagy mérvben gátolta, és melynek a legújabb középtanodai tanterv törekszik végre-valahára gyökeres reform által véget vetni.

A mi abból, mit az előbbiekben negatív uton tüntettünk fel, positiv követelményként folyik, az tehát annyiból áll, hogy a mythologiai oktatást nem szabad elválasztani a homéroszi olvasmánytól, és hogy nem a görög történelemhez, hanem a görög költészethez kell fűződnie nagyrészt annak, a mivel a gymnasiumi ifjat a mythologiából meg akarunk ismerkedtetni.*) Hogy a homéroszi olvasmány ez alkalommal és e célra nem is kizárólag a két éposz körül forduljon meg, hanem különösen a hymnoszokat is vonja be körébe, azt nem szükség kiemelnem, mert mindenki tudja, hogy a hymnoszokban a mondai anyag sokkal átlátszóbb és egyszerűbb csoportosításban tűnik elénk, mint az eposzokban, és örömmel láthattuk, hogy a budapesti m. kir. középt. tanárképezde mellett fennálló gyakorló iskolában a kis fiuk mythologiai érzéke csakugyan a homéroszi hymnoszok tárgyalásán ébresztetik fel.

II.

Tudom, hogy az, a mit az imént elmondottunk, nem új dolog és hogy érzi mindenki azt az égető szükségét, hogy a mythologiai tanítás távolittassék el ama keretből, mely azt mesterséges módon

*) Igaz, hogy sok megismerésre méltó marad hátra a mythologiából, a minek előadására a költészeti olvasmány nem nyújt alkalmat. A középiskolai tankönyvek tárában megjelent és az első és második osztály számára szánt magyar és német olvasó-könyvek szerkesztői, e részben is eltalálták azon módot, miképen kelljen a mythologia ezen szakaszaival tanítólag elbánni, és ennél fogva az olvasókat ezen jeles tankönyvekre kell csak utalnom.

és minden tárgyi összefüggés nélkül magába foglalta; és lelkemből örvendtem volna annak, ha nálamnál hivatottabb és szorosabban a gyakorlatból kiinduló férfiú részletezte volna tudomány-szerűen a teendőket e téren. De fájdalom, el kell mondani, hogy azon fontosság mellett, melyet a mythologiai tanításnak tulajdonítanak, vajmi kevesen szólnak hozzá azon feladathoz, melyet a mythologiai oktatás javítása tűz elének, még pedig nem csak a magunk tanügyi irodalmában, hanem a külföldiben is. A legujabb, mit ezen tárgy tekintetében olvashattunk, Bihari Péter tanár ur egy cikke volt, melyet az 1873-iki „Figyelő“-ben ily cím alatt tett közzé: „A klasszikus hitregetan jelentősége ifjúságunk képzésében“, melyben a szerző az idealistikus életnézet álláspontjáról törekszik kimutatni a mythologia sokoldalú fontosságát. Ezen cikke sok tekintetben méltó különös kiemeltetésre. De megvallom, hogy e helyütt főképp csak azért fogok reá reflectálni, hogy áttérhessek egy fontos kérdésnek szellőztetésére, mely úgy látszik kikerülte Bihari ur figyelmét. B. ur tudniillik, midőn a mythologia jelentőségéről szól az ifjúság képzésében, a mythologia mibenlétének egy régi felfogásából indul ki, mely felfogást már ez az egy szó „hitrege“ is elég jellemzően fejez ki. A régi felfogás, melyet most már bátran nevezhetünk elavultnak, a mythoszban csupa hitregét, vallásrendszert látott és hogy találjon benne vallásos anyagot, a mythologia symbolikus magyarázatához fogott. Ugy látszik Bihari ur ebből a symbolikus magyarázó módból indul ki cikkében, ámbár nyíltan nem mondja ki, hogy Creuzer mythologia magyarázó iskolájához tartozik. „A mythologiák keletkezésének természetes magyarázatát azon törekvés adja, hogy az eszmélő ember megfejteni próbálta a megfejthetlent... A görög mythoszkör alapeszméje az ember istenekkel való rokonsága“ és az elavult symbolikus rendszer szerint aztán természetesen „természetes, hogy a klasszikus hitregetan megösmertetését tudományos pályán haladó ifjakra nézve szükségesnek tartja nem csak azért, mert enélkül a görög és római irodalom örökbecsű maradványai nem lennének előttök érthetők, nem is azért, mert a görög mythoszi képek s nevek mai napig általános használatban vannak ujkori írónál is; de meg kell ösmerkedniök e mythoszkörrel azért is, hogy magasabb nézpontra emelkedjenek, a szellem természetes fejlődését lépésről lépésre kísérhessék, a symbolumok jelentőségét felfogva választást tudjanak tenni a lényeges és lényegtelen között, anélkül hogy emezt feleslegesnek itélnék.“

Igy már nem szólhatunk mai nap a mythoszról, mert ezen értelmezések a modern tudomány értelmében nem is vonatkozhatnak a mythoszra, azok szerint, a miket az ujkori mythosztudományi iskola

a mythologia lényegére nézve igaznak bizonyított. A mythologia ép oly kevésbé „megfejtési kísérlet a megfejthetetlenre nézve“, a mint a természettudomány sem a megfejthetetlen megfejtésével foglalkozik; nem is „az isteneknek az emberrel való rokonságát“ tanítja a mythologia, hanem minden dolgot azon viszonyokból kiindulva apercipiál, melyek mythosztmondó emberek számára az egyedül ismert viszonyok voltak, tehát az emberekből; és a mythologia haszna nem az lehet, hogy vallás dolgaiban megtanuljuk különböztetni a lényegest a lényegtelenről, mert egyrészt azért nem volna érdemes, egy külön disciplinával gazdagítani az amúgy is túlterhelt tananyagot, másrészt a mythológiára nézve honnan veszi B. ur azt a kánont, mely szerint megmutatja, mi ott a lényeges, mi a lényegtelen, és ha megtalálta azt a kánont, miért veszi fel a lényegtelen mint „morális“ tekintetben épületes tananyagot?

De, mondom, ezen felfogás, melyre nézve B. ur nem áll izoláltan, és melyet — be kell vallani — igen szellemes módon volt képes kifejteni, mai nap már túlélte magát és nem szolgálhat a mythologia paedagógiai kezelésének alapjául. Mert nem mellékes kérdés ezen kezelésre nézve nemcsak az, hogy mire való a mythologia, hanem az sem, hogy mi a mythologia? Hogy mily befolyással legyen a mythosztudománynak újabb időben történt nagyszerű haladása, mely alapjából kiforgatta a régi felfogást, az iskolai oktatásra, arról második cikkemben fogok szólni.

Dr. Goldziher I.

A mythologia tanításáról.

— Két közlemény. —

III.

A mythologia régi felfogása újabb időben Kuhn Adalbert, Müller Miksa és mások kutatásai által tökéletesen halomra van döntve, azon felfogás tudniillik, hogy a mythologiában hitregéket birunk, oly rendszereket, melyek mintegy hüvelyét képezik mélyebb vallási nézeteknek. A legújabbkori mythologusok lélektani és nyelvészeti alapon kimutatták, hogy az, a mit mythológiának neveznek, sajátképeni jelentése szerint sem hit, sem rege. A mythosz az emberi szellem tevékenységének legeslegelső fokát képviseli és ezen szellemi tevékenység tartalmának legrégibb és legegyszerűbb elemeit tárja elénk. Hogy pedig az emberi szellem legősiebb tevékenysége nem a vallásos eszmék concipiálása volt, az bizonyosnál bizonyosabb, ha tekintetbe vesszük, hogy a vallás még legprimitivebb alakjában is complicált erkölcsi és metaphysikai fogalmakkal dolgozik. A mi pedig a regét illeti, az összehasonlító nyelvtudomány módszerének vezérlete folytán az tünt ki, hogy az indogermán faj mythológiáiban a szereplő fő alakok mind oly nevekkal birnak, melyek alakilag ép oly viszonyban állanak egymáshoz, mint az illető nyelvek egyéb anyaga; hogy ezen mythologiai nevek nem egyebek, mint sokoldalú elnevezései a természet legszembeötlőbb mindennapi tüneményeinek, és hogy azt, a mit regének mondtak, nem egyéb, mint egyszerű naiv elbeszélés ezen tünemények egymás közti viszonyairól és egymás ellen vítt harcairól. Nem tartom célszerűnek, hogy e helyütt bővebben terjeszkedjem ki az ujkori mythosztudományi módszer részleteire, mert felteszem, hogy ezen folyóiratnak közönsége ismeri az ide tartozó kutatások közül legalább is Müller Miksának egyaránt úttörő és tájékoztató essayját „az összehasonlító mythológiáról“. Itt most csak azon kérdésre szándékozom felelni, hogy mennyi hatással és mily befolyással legyenek ezen új tudomány igaz eredményei a mythológiának iskolai kezelésére?

Azt már nem szükséges bizonyítani, hogy az iskolai oktatásnak, akár a legelemiebbnek sem, nincsen meg az a ferde kiváltsága, hogy a tudományos kutatások színvonalától akár csak egy hajszálnyira is távozhassék. Vannak sokan, vagy legalább is töb-

ben, kik azon jog címénél fogva, hogy bizonyos didaktikai fogások nélkül a tanításnak nem lehet semmi eredménye, elavult és a józan tudományból réges régen kiküszöbölt dolgokba kapaszkodnak. Tudjuk mindnyájan, hogy mennyi káros hatása volt és van ezen felfogásnak a nyelvtanításra, és hogy mily kevesen vannak azok, kik bírnanak annyi következetességgel, hogy belássák, hogy nyelvtényeket nem lehet okszerűleg másképp ismertetni. és hogy azok felfogását nem lehet és nem szabad másképp közvetíteni, mint azon törvények értelmében, melyek szerint e nyelvtények létesültek. (Lásd *M. T.* 1874. évi 604. és 882. lapján*).

Ugyan kérdem, hányadán volnánk ifjúságunk természettudományi ismereteivel, ha tanáraink azon elmélkedéssel fognának az oktatáshoz, hogy bizony szép dolog az a modern vegytan, de mi egyszerűbbnek és könnyebbnek tartjuk, ha a gyerek azt tanulja, a mint a régi ősök is tanulták a nélkül, hogy üdvösségükön valami sérelem esett volna, hogy t. i. négy elemből áll a minden-ség stb. Így van az aztán mindenféle más ismeretággal is. Hamis felfogás az, hogy egy didaktikai fogásnak fel szabad áldozni az oktatásban a tudományos igazságot.

Ebből tehát az következne, hogy a mythologia tanításának is azokból kellene kiindulnia, a miket az összehasonlító tudomány a mythosz természetére nézve igazaknak bizonyított és nem szabadna kiindulnia azokból, a miket ezen kutatások hamis felfogásnak mutattak. De bár mennyire álljon is ezen tétel általánosságban, még sem lehet e tekintetben kettőt figyelmen kívül hagyni.

Először is azt, hogy a mythologia kifejlődésének láncolatában az iskolai oktatás — a midőn a mythológiát, mint mult cikkünkben hangsúlyoztuk, a görög költészetnek, különösen Homérosznak tárgyalásával tartja összeköttetésben — egy oly fejlődési fokhoz fűződik, mely a mythoszt már nem tárja elének annak primitiv eredetiségében. Homéroszban a mythoszi alakok már nem természeti tünemények, hanem személyek.

A mythologiai oktatás tehát nem a mythosz eredetéből indul ki, hanem annak egy másodlagos fejlődési fokából. Továbbá, ha Homérosztól eltekintve, a hősmondákra, a Heraklesz és Theseusz stb.-féle mondakörökre tekintünk, úgy azokban a hellen nép világnézetének egy bizonyos iránya fejeződik ki; — hiszen épen azért vezetjük be a gyermeket ezen mondakörökbe, hogy ama világnézettel megismerkedjék, hogy azt átérezze.

*) Hogy mily kevesen vannak, az kitűnt azon érületből is, melylyel a közép-tanod. tanáregylet mult heti rendkívüli közgyűlésének többsége az ióniai görögség irányában viseltetett.

Másodszor pedig azt sem szabad tekinteten kívül hagynunk, hogy azon eredmények, melyekre az újabb mythosztudomány a mythologiai alakok jelentésére nézve jutott, nagy részt érthetetlenek, ha nincsenek szemünk előtt a görög mythologiai neveknek a szanszkritban előtűnő ősalakjai. Más szóval tény, hogy össz hasonlító nyelvtudomány nélkül nincsen mythologiai tudomány, és csak az előbbi teszi igazán érthetővé, felfoghatóvá az utóbbinak nagyszerű eredményeit. Hogyan lehetne már mostan az iskolában hasznát venni ezen eredményeknek? Mert csak nem tehető fel, hogy a kis fiut azért, hogy megértse a görög mythoszok alapjelentését, megkinozzuk egy sereg vedai névvel és elbeszéléssel?

De ezen ellenvetések, midőn egyrésztől megmutatják nekünk azt a határt, a meddig csupa elméleti pedanteriából a mythologiai oktatást nem lehet vinni a középiskolában, más részről reá mutatnak arra is, hogy mily mértékben lehet és kell is az oktatás e fokán érvényesíteni az újabb mythosztudomány eredményeit. Ugy vagyunk ezen kérdéssel, hogy egy ismeretes példából kölcsönöznek hasonlatot, mint a physikával, illetőleg a mennyiségtannak alkalmazásával a physikára. A középtanoda nem élhet e tekintetben felső mathesissel: de felhasznál az elemi mathesisnek már megismert részeiből mindent, a mi az illető természettani törvények matematikai bebizonyítására felhasználható. A minnek bebizonyítására az elemi mathesis nem elegendő, az természetesen bebizonyítatlan marad — a középiskolai tanuló számára. De se baj! Mert már az is, a mit a rendelkezésére álló matematikai igazságokból a természettudományok tanaira alkalmazhatott, oda irányozta öntudatát azon törvényszerűség átérzésére, mely a természetben uralkodik, és egészen új, szellemi életére nézve döntő befolyást gyakorolt lelkületére.

A mythológiára nézve épen így áll a dolog. Az összehasonlító mythologia módszere nyújt elég anyagot, melynek felfogására és megértésére nézve nem okvetlenül szükséges a szanszkrit nomenclatura. Magából a görögéből és latinból nyerik a mythologia számos fő alakjai magyarázatukat. Hogy miről szól p. o. az a gyönyörű mythosz, melyet a görögök a Selenéről és Endymion-hoz való szerelméről mondtak el, annak megértésére nem kell semmi mélyebb ismerete az indogermán nyelvészettnek. Ugyan akkor, midőn a gymnasialis fiu legelőször találkozik ezzel a görög szóval *ἠρόω* és megtudja, hogy mit jelent, megérti egyszersmind az említett mythosz jelentését; ha megtudja a szógyűjtemény alapján, hogy mit jelent *ἠκατος ἐς καλύπτω*, semmit sem nélkülöz arra nézve, hogy tisztában legyen Hekate és Kalyke mythoszi értéke

iránt, és így van az egy sereg mythoszi alakkal, melyeket a szakértő könnyen állithat össze, ha egy kissé széjjel néz a görög mythologia anyagának bő terén. Mindenütt — hogy visszatérjek a felhozott hasonlathoz — a mythosztudomány elemi mathesisével bánhatunk el csak, de már az is elegendő arra nézve, hogy bevezessük a mythosztudomány igaz eredményeit az iskolába, a nélkül, hogy felsőbb mathesisének bolygatására szorulnánk. Kétséget nem szenved, hogy mint egyéb tantárgyaknál, úgy itt is az okszerű csoportosítás, az együvé tartozó esetek szüntelen felidézése, ahányszor egy új adattal bővül a kör, öntudatosítja fogja tenni a régebben felismert anyagot, és valamint a nyelvtanulásban a növendék önmaga vonja le a nyelvtant, miután huzamosabb tapasztalat az inductióra tágas alapot teremtett meg számára, úgy a mythológiában is a rokon esetek önálló csoportosítása által a tanuló maga megalkothatja azokat a mythologiai kategóriákat, melyeket az ujkori tudomány felállított.

Innen is kitűnik igazsága azon tételnek, melyet hazánk egy jeles tanfőria vitat meg, hogy a tanítás folyamata tulajdonképen azonos a tudományos kutatás folyamatával; hogy a fiú lényegileg csak is oly processus alapján ismerkedhetik meg a tudomány valamely tényével, mint a minő processus alapján jutott a kutató tudós annak felismeréséhez.

Nem szabad azonban felednünk azt, a mit már fentebb hangsúlyoztunk, hogy midőn a gymnasiumban a mythológiával foglalkozunk, annak nem kezdő pontja van előttünk, hanem fejlődési utjának már egy másodlagos vagy épen harmadlagos foka. Az eposzokban és hymnoszokban már határozott szeptimélyekkel és nem az individualisatióon még keresztül nem ment alakokkal van dolgunk! Valamint a klasszikus tanulmányok nyelvi oldalánál a középtanodai oktatás csak a fenforgó nyelvalakra és nyelvanyagra reflectálhat, úgy hogy körén már kívül esik pl. az, hogy bizonyos szó őseredetileg mit jelentett, bizonyos rag eredetileg mily alakú volt: épen úgy a mythologiai tanítás is csak a mythoszi fejlődés azon fokára vonatkozhatik, mely a fenforgó olvasmánynak, itt pl. Homerosz hymnoszainak látkörét képezi, tehát azon fokra, melyen a mythoszi alakok egyénítése már végbement. A mythosz szerepvivőit mindenesetre olyanoknak kell bemutatni, mint a minőknek a költő, kinek művét olvassuk, tudta és képzelte azokat: személyeknek, egyéneknek. De ha ott olvassuk, hogy *ἄρθος* Apollo, vagy *χρυσόκομος* vagy *χρυσότονος* sat. nem mulaszthatjuk el, hogy vissza ne nyuljunk a mythoszképzés kezdetleges stadiumára, mert másként mily része vész el növendékünkötől a költő legkiválóbb szépségeinek, ha ama jellemző

körülmények és epithonok, hogy t. i. Apollo szőke és nyíllal lő, csupa érthetetlen véletlenségekként tűzvék eléje? Ha most alkalmat nyújtunk neki, hogy csoportosítsa a mythosz azon személyeit, melyek vadásznak, szőke vagy aranyos hajuak stb., egyszerre bevezettük őt a régi görög népnek gondolkörébe is, azon korra nézve, melyről semmi történelem nem nyújtott és nem is nyújthat neki felvilágosítást. A mythologia anyagának egy nagy részénél az eredeti jelentés oly világosan tűnik az egyénítés hüvelyén keresztül, hogy ily mythoszoknál bizvást a növendék érzetere bizhatjuk a magyarázatot, pl. midőn Sol kocsiját sebes lovak viszik tengerről tengerre, míg reggel az ég boltozatán megjelenik, miután Aurora, ki a kocsi előtt siet, rózsákat hintve a napisten ösvényére, a nap kapuit megnyitja.

Ily mythoszoknál lehetetlen a magától érthető eredeti jelentéstől abstrahálni, mert azok maguktól is reá mutatnak arra, hogy a klasszikai ókor epikus és hymnikus költészete, tehát az, melyhez a mythologia tárgyalása fűződik, az egyénítés dacára, melyen a régi mythoszi alakok a korszak öntudatában már keresztül mentek, még is még nagyrészt elevenen érzi a mythosz jelentését és az egyénekké vált alakok karakterét. Ez tehát azon fok, melyből a mythologia tanításának kell kiindulnia. Ezen fok természetesen kizárja a tanításból azokat a száraz és csak sokkal későbbi korszakban keletkezett theogoniákat, melyek ma a mythologia tanításának kiinduló pontját képezik.

Ezek volnának röviden azon szempontok, melyekből a mythologiai tanítás átalakításának kiindulnia kellene a végből, hogy a modern mythosztudománynak színvonalára emelkedhessék. Tudom, nem meritettem ki a themát, melyet kitűztem. Ez nem is volt céлом. Csak legfőbb vonalaiban akartam elmondani véleményemet arra nézve, hogy ezen, napjainkban teljesen elhanyagolt anyagra nézve, mivel kell felhagyni és mit tenni. Azért mondom: elhanyagolt, mert fájdalom, jóllehet a szaktudósok a mythosztudománynak a tudományos napirenden fölötte előkelő helyet vívtak ki újabb időben, a paedagogia nem igen alkalmazta még a tudományos kutatás eredményeit e téren a maga céljainak megfelelőleg. Legalább a tankönyvirodalomban igen kis mértékben mutatkozik ily tevékenység. Tudtommal az angol Cox kis mythologiai tankönyvében és annak Baudry által eszközölt francia fordításán kívül, az összehasonlító mythosztudomány vívmányai terméktelenek maradtak az iskolára nézve. Cox és Baudry könyvei pedig, — hiszen az első ezen írók közül a mythosztudománynak uttörő kutatói között is előkelő helyet foglal el — méltók az utánzásra. Reményilem és őszintén kívánom, hogy e gyenge

cikkeim olvasói közül akadni fog oly szakember, ki azt, a mit itt röviden és csak korlátolt paedagogiai tapasztaltságom mértéke szerint mondhattam el, tágasabb alapokra fektesse és minden oldalról megbeszélje.

Dr. Goldziher Ign.

Az orvosi tanulmányok reformjához*).

Az állam virágzása nagy mértékben függ alattvalóinak testi egészségétől. A nagy épületnek főoszlopa az orvosok képzése, kik ne csak gyógyítsák a betegségeket, hanem óvjanak is tőlök. Ujabb időben a kormányok és főiskolák komolyan kutatják, vajon az orvostan studiuma mostanában megfelel-e teljesen fontos céljának. Megjegyzéseimet az életből merítettük, reményilem, hogy fel fognak tüntetni oly árnyakat, melyek kiérdemlik figyelmünket.

Az aratásból következtethetünk a vetésre; a studium hiányait is felismerhetjük, ha orvosaink nagy tömegének tudományos állásából indulunk ki. A ki, mint e sorok írója, évtizedek óta észlelte számos orvosnak működését és ennek eredményeit, örömet hasonlítja össze ezen idő kezdő és végső pontjait. Hatalmas a különbség az akkori és mostani munkásság és siker közt. Kétségtelen, hogy most sokkal több beteg gyógyul meg, mint negyven év előtt. Első sorban áll ez az ú. n. chirurgiai betegségekről, de nagy mértékben a belső bajokról is. A következőkben különösen az utóbbiakat tartom szem előtt. A diagnosis módszerei egészen átalakultak; oly eszközök, melyek még rövid idő előtt csak egyeseknek voltak birtokában, mint a mellkutató (stethoskop), a szemtűkör, az orvosi hőmérő stb., most minden orvost elkísérik betegéhez és mindegyik be van gyakorolva azoknak alkalmazásában. Számos új gyógyító szerrel gazdagodott a tudomány. A gyakorlati orvostan némileg alkalmazott szerves physikává vált, más részben pedig a pathologiai boncolástan ellenőrzése alatt áll. Majd a kísérlettől, majd a boncoló késétől várja a feleletet, mielőtt valami igazság kimondására jogosítva érezné magát. Még az is tagadhatatlan, hogy az empirikusoknak, az élődsi féltudósoknak is van érdemük. Az orvostan kitanult kalmárai, — a homeopatháknak, vegetariuszoknak, a hidegvízzel gyógyítóknak üzérkedő társulatai, a panaceáikat hirdető iparlovagok, — iszapjukkal együtt sok termékeny földet is hágytak vissza, melyet a tudomány értékesíthetett.

Az újabb orvostan semmi utat sem vetett meg, melyen tényeket nyert, vagy oly tapasztalatokat ért el, melyek lehetőleg tárgyilagosaak, azaz nem alapulnak közvetlenül az érzéki felfogáson. Mig azelőtt az orvos érzése után télte meg a meleg fokát, a kiterjedést és összefüggést, látása szerint a szint, a nagyságot és alakot, és nagy súlyt fektetett a beteg szavaira, most mértéket, mérleget és sok más ily eszközt használ, mely mintegy élet nélküli közvetítő a beteg szervek és az orvos felfogása közt. Az

*) E szellemdús, érdekes cikket átvesszük az ágostai „Allgemeine Zeitung“-ból, megjegyezvén, hogy a kérdések, melyek ezen értekezésben tárgyaltak, jelenleg nagy mértékben foglalkoztatják a külföld érdeklött köreit.

MAGYAR
TANÜGY.

SZERKESZTIK

HEINRICH GUSZTÁV ÉS KÁRMÁN MÓR.

IV. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1875.

KIADJA AIGNER LAJOS.

(Váci-utca 18. Nemzeti szálloda.)